

C.E.Kühl

REVIDERET UDKAST TIL *INDSIGTENS* TOPOLOGI

[1982? /2004]

1. Nogle begreber

Al indsigt er indsigt *fra* et bestemt sted - bestemt ved det felt, der åbner sig derfra. Vi kalder dette forhold "*den topologiske differens*".

Den topologiske differens er *ikke* imellem feltet og stedet, hvorfra feltet åbner sig. Imellem dem er intet. Den topologiske differens *er*, at intet er imellem feltet og stedet, hvorfra feltet åbner sig.

Al indsigt er indsigt *i* et felt. I dette felt finder tingen sted. At bese feltet er at se til de ting, som finder sted i feltet.

Stederne bestemmer feltet: ved at stede sig i en indbyrdes orden (en "topo-logi") og ved at være nær ved eller fjernt fra det sted, hvorfra feltet åbner sig.

Det er muligt, at en og samme ting lader sig til-se fra både et ene og et andet sted. Vi kalder dette forhold "*det topologiske skel*".

Det topologiske skel er imellem - og er forbindelsen imellem - et sted og et andet sted, hvorfra en og samme ting lader sig tilse. Det topologiske skel forbinder således ved at skelne.

Men at forbinde er ikke at forene. Det topologiske skel kan kun forbinde ved netop at være tosidigt. Det andet sted må være et andet sted end netop det sted, som da kaldes det første. Det vil sige: Det felt, der åbner sig for indsigt fra det andet sted, må være forskelligt fra det felt, der åbner sig for indsigt fra det første sted. Det vil sige: Der må findes ting, som bare lader sig tilse fra et af stederne. Således skelner det topologiske skel ved at forbinde.

Med det topologiske skel gives nødvendigvis ting, der lader sig tilse fra begge sider af det topologiske skel, så vel som ting, der ikke lader sig tilse fra begge sider af det topologiske skel. Det er væsentligt, at det, der lader sig tilse fra et sted og ikke fra et andet sted, kan være dette andet sted.

Mennesket er - ved sin dag, sit virke, men først og fremmest ved sin historie - et bestemt sted. Og vi kalder netop den menneskelige væremåde "til-værelsen", fordi mennesket bare kan udfolde sin bestemmelse ved at være til stede ("Da-sein"¹). Det er klart, at mennesket ser til tingene og skifter sted.

At skifte sted er ikke uden videre det samme som at overskride det topologiske skel. I overskridelsen genkendes det topologiske skel som sådant. Overskridelsens form er: at træde bort og endnu se. Eller: at træde hen og gen-se. Formerne kan udskrives således: (1) Du træder bort fra et sted, hvorfra p lader sig tilse,

men (du så og) ser endnu q. Og: (2) Du træder hen til et sted, hvorfra r lader sig tilse; du har ikke allerede set r, men du (har set og) genser s. De to former er nok komplementære i deres indbyrdes forhold; men ikke som 'm ∨ ~v' og '~m ∨ n' eller 'm' og '~m' - snarere som bue og pil! Den første form handler om en stadighed, der viser sig ved sin egen ophævelse i ustadigheden ("du træder bort ... og ser ikke længere ... "); og om påberåbelsen af en anden stadighed ("men du så og ser endnu..."). Den anden form handler om gentagelsen, der viser sig ved sit eget fravær i optagelsen ("du træder hen ... og har ikke allerede set..."); og om påberåbelsen af en anden gentagelse ("men du har set og genser... ").

Men det er menneskeligt at kunne overskride det topologiske skel.

Den overskridelse af det topologiske skel, i hvilken netop det sted, vi træder bort fra, genkendes som det, der lader sig tilse fra det sted, vi træder hen til, dels ikke lader sig tilse fra det sted, vi træder bort fra, kalder vi "*det topiske spring*".

I øvrigt vil vi betegne enhver overskridelse af det topologiske skel "*den topiske bevægelse*" eller blot "*bevægelsen*". Og det skel, som overskrides i og ved bevægelsen kalder vi - i og ved sin overskridelse - "*det topiske mellemrum*". Det er væsentligt, at det at nærme sig og fjerne sig, det at træde hen og træde bort, det at skifte sted, ikke uden videre er en topisk bevægelse.

Refleksionens berømte "skridt tilbage" er netop et skridt hen til et sted, hvorfra det forrige ståsted lader sig tilse og (alt) det forrige sete tillige lader sig gense. Refleksionen er et egentligt topisk spring, så længe den betænker, at det er det forrige *sete* og ikke det forrige *sigtbare*, der *tillige* er sigtbart. Dersom refleksionen ser bort fra dette forhold og antager sit skridt for en ren berigelse af tænkningens mulighed, har den til lige antaget u-topiske prætentioner: at træde hen uden at træde bort!

2. Descartes som eksempel

Vort ærinde skal være at spørge til Descartes' tænkning. Hvem er da Descartes?

Descartes er en, som har set noget, og som vidner om, hvad han har set. Descartes' vidnesbyrd er hans skrifter, som også foreligger for os i dag. Descartes' indsigt findes i hans skrifter.

Men al indsigt er indsigt fra et bestemt sted - bestemt ved det, der netop er sigtbart derfra. Det udtrykkelige vidnesbyrd om det sete bliver da tillige det tavse vidnesbyrd om stedet, hvorfra det sete blev set. Denne tavshed bryder Descartes ikke for os.

Men er Descartes da ikke netop en filosof, der udvikler sin tænkning gennem udtrykkelig besigtigelse af det forrige ståsted? Givetvis. Vi vil endog finde en sådan udvikling inden for et og samme skrift: Descartes' "Metafysiske Meditationer" er en sådan bevægelse, et topisk spring.²

Vi er imidlertid så langt fra Descartes, at vi øjner hans vej som et sted. Om dette sted må Descartes tie. Han har aldrig set det. Og han må især tie over for os. Han har aldrig fra vort ståsted beset det sted, hvorom hans skrifter i dag tavst og samtidig nuanceret bærer vidne.

Descartes' samtidige havde en mere umiddelbar tilgang til Descartes' indsigt. De befandt sig allerede i nabolaget. Og Descartes kommer dem i møde: han hjælper dem på vej, han hjælper dem til at se. (I den udstrækning kroppen lader sig ændre uafhængigt af dragten, er det fremmede for det dialoge møde, at dragten skiftes så sent som muligt. Omtrent således synes Descartes at have det med det skolastiske sprog).

Desuden er Descartes' indsigt ikke en indsigt i en lukket, privat have, men i et åbent og offentligt landskab. Mange kommer forbi, og Descartes får dem til at dvæle. Og således bliver Descartes også væsentlig for os: Vi står, hvor vi står, bl.a. fordi Descartes så, hvad han så.

Vi står fjernt fra Descartes. Men der er mere end blot afstand imellem os. Der er et topologisk skel. Dette skel er tillige vor forbindelse med Descartes. Der er meget, vi er fælles med Descartes om at kunne tilse. Descartes appellerer umiddelbart til os. Det er muligt at optage en dialog med Descartes' skrifter uden at betænke det topologiske skel. En sådan læsning kan slå over i indlevelse. Herved mindskes det topiske mellemrum - i det mindste for en stund: læsningens, dialogens stund. Vi nærmer os - uden nødvendigvis at foretage en egentlig topisk bevægelse - Descartes' ståsted, deler et større indsigtstfelt med ham.

Men "vort sted" er først og fremmest en bestemt historisk situation. Og vi er kun tro mod vor egen bestemmelse, dersom vi vender tilbage fra den indlevede læsning, genopretter det topologiske skel.

Indlevelsen som tildragelse udgår nødvendigvis fra et bestemt sted. Vender vi tilbage med indlevelsen som faktum, har vi på vort eget sted lagt grunden til en rigere dialog med Descartes' skrifter og et dybere indblik i det cartesianske indsigtstfelt. Så at sige er vor egen tænkning på vort eget sted blevet cartesiansk. Stadig har vi dog ikke betænkt det topologiske skel.

At tage det topologiske skel i betænkning er ikke at foretage en komparativ besigtigelse af Descartes' og vor egen tænkningens grund. Dels ville vi med en sådan besigtigelse alene vinde oplysninger om topiske "afstande", ikke om det topologiske skel. Dels er en sådan besigtigelse slet ikke mulig. Thi også for vor indsigt i Descartes' tænkning gælder det, at det udtrykkelige vidnesbyrd om det sete til lige er det tavse vidnesbyrd om stedet, hvorfra det sete ses; og at tavsheden alene brydes gennem udtrykkelig besigtigelse af dette sted; og at denne besigtigelse kun er mulig ved det topiske spring bort fra stedet.

At tage det topologiske skel i betænkning er ikke at tænke på det topologiske skel, men at lade det komme til orde i vor egen tænkning som det, det er: det første mellemværende mellem imellem Descartes' tænkning og os.

Vi lod Descartes appellere umiddelbart til os. Men 'umiddelbart' betyder "uden mellemværende" eller "i fravær af et mellemværende". Descartes har set noget. Hans indsigt findes i hans skrifter. Vi læser hans skrifter og ser efter. Det kan vi, og det gør vi, fordi Descartes ser til ting, som også vi ser til. Måske registrerer vi, at Descartes' syn på tingene er et andet end vort; at Descartes' mening er en anden end vor. Fremdeles har vi dog set bort fra, at vi ser til tingene fra et andet sted end Descartes'.³ Vi har i det hele taget set bort fra, at enhver indsigt har sit sted. Vor tænkning er blevet a-topisk.⁴

Vi levede os ind i Descartes' tænkning. Descartes har jo set noget. Vi læser hans skrifter og får del i indsigten. I den indlevede læsning mindskes det topiske mellemrum, vi nærmer os Descartes' ståsted og får rigere del i hans indsigt. Som sådan har vi vel ikke set bort fra det topologiske skel? Vi har i det mindste haft øje for det topiske mellemrum som en afstand, der skulle tilbagelægges. Måske har vi også forsøgt en egentlig overskridelse af det topologiske skel. Men netop derved har vi til lige forhindret det i at komme til orde i vor egen tænkning som vort første mellemværende med Descartes' tænkning.

Descartes har set noget, og vi ved om ting, der lader sig tilse fra vort eget så vel som fra Descartes' ståsted. Det var forudsætningen for den umiddelbare appel. Og vi ved, at der gives ting, der ikke lader sig tilse fra vort eget, men vel fra vort eget [et andet] ståsted. [?] Herom vidner indlevelsens faktum. Hvad mere vil det topologiske skel sige?

Dersom 'mere' betyder "yderligere" eller "derudover", vil det topologiske skel ikke sige mere - snarere mindre. Det vil - som vort første mellemværende med Descartes' tænkning - sige, at Descartes står dér, og at vi står hér. Det vil sige: forskellen, ved hvilken det topologiske skel først skelner, er, at Descartes' sted lader sig tilse fra vort sted og ikke fra Descartes' sted.

Herved åbner det topologiske skel først i egentlig forstand for Descartes' tænkning. Descartes' tænkning er nemlig ikke det samme som Descartes' tanker - Descartes' ideer, meninger og diskurser. Descartes' tænkning er i egentlig forstand udfoldelsen af en tænkning - tankerne er resultatet eller sporene heraf. Og udfoldelsen af denne tænkning er udfoldelsen af en bestemt samhörighed med verden.

3. Begrebet 'til-stede-værelse'

Descartes' samhörighed med verden er hans væren, som netop er en væren-i-verden.⁵ Descartes udfolder denne væren - han *er* - i og ved sin til-stede-værelse. Vi siger "i og ved *sin* tilstede-værelse", fordi det at være til stede er at være et bestemt sted. *Vi* bestemmer stedet *som* det sted, hvor Descartes står: Descartes står dér. Men stedet er *først* bestemt ved det felt, der netop åbner sig og er sigtbart derfra - både i den forstand, at feltet netop er *sigtbart* derfra, og i den forstand at det netop er *dét* felt, der er sigtbart derfra. Således bringer Descartes sin - dvs. sin bestemte - samhörighed med verden til *udfoldelse* i og ved besigtigelsen af det netop sigtbare felt.

Åbenbart er nu den topologiske differens på spil. Den synes at give form til den tildragelse, ved hvilken Descartes anvises et sted at være. Hvad sker i denne tildragelse?

Som værende overhovedet er mennesket indordnet i det værendes væren. Som menneske er mennesket indordnet i væren, ved at væren *angår* mennesket. Mennesket er et værende, der er åben over for væren, siger Heidegger.

Før: "til-stede-værelse", nu: "åbenhed over for væren". Hvad har disse to ontologiske bestemmelser af mennesket med hinanden at gøre? Lad os med grækerne - og ud fra Heideggers vink⁶ tænke væren som nær-vær. Da ser vi, at mennesket netop som til-stede-værende er åben over for væren. Thi først som det nære og - nødvendigt forbundet hermed - det fjerne kan noget angå dét værende, der udfolder sin væren - dvs. *er* - i og ved sin til-stede-værelse.

Væren træder bare frem som nær-vær gennem ud-stedelsen af en nær-hed. Væren behøver således mennesket. Thi først mennesket - åben over for væren i og ved sin til-stede-værelse - lader væren fremtræde som nær-vær ved at være til stede eller - nødvendigt forbundet hermed - netop ikke være til stede i den med nær-været ud-stedte nær-hed.

Mennesket er åben over for væren, væren behøver mennesket. Menneske og væren er således *tilegnet* hinanden.

4. Tilegnelsens tildragelse

Tilegnelsen er en *tildragelse*. I tilegnelsens tildragelse sker det, at væren ud-lyser sig i nær-vær og til-stede-værelse: væren ud-steder det værende en nærhed og anviser det et sted at være. Sagt på en anden måde: I tilegnelsens tildragelse indstiftes den topologiske differens, idet væren anlægger en *lysning*, hvori mennesket *ser* til tingene. Det nærværende værende udfolder da sin væren, i og ved at det lader sig *se* af det menneske, der er til stede i den med nær-været ud-stedte nær-hed. Og det til-stede-værende værende udfolder sin væren, i og ved at det ser til de ting, der er nær-værende i det med selve til-stede-værelsen åbnede felt. Det er i ud-lysningens eget lys mennesket ser til tingene. Værens lysning omfatter det sigtbare følt og stedet, hvorfra det sigtbare beses. Og den omfatter dette to-fold i dets oprindelige enhed,, dvs. som ud-fald samme ene. Dønne lysning er det, vi allerede har kaldt 'verden'.

Tilegnelsens tildragelse er for det historiske menneske den *yderste* historiske tilskikkelse, for så vidt enhver tænkelig "yderligere" tilskikkelse - enhver historisk begivenhed, enhver historisk handling - må ske inden for anlægget. Vi vil kalde denne tildragelse - indstiftelsen af den topologiske differens i og ved tilegnelsen - "*den topologiske differéren*" [Derrida: 'différance'?]

Den topologiske differens er dét tofoldige ud-fald af værens oprindelige enhed (identitet), som sker gennem den topologiske differéren. Den topologiske differens adskiller ikke; den er ikke et mellemværende; den er ikke to-sidig men to-foldig. Den udskiller det sigtbare felt og stedet, hvorfra det sigtbare beses, som et to-fold, dvs. som to, der er gensidigt overladt hinanden gennem tilhørsforholdet til samme ene.⁷

5. Descartes - igen

Descartes' samhørighed med verden er hans væren-i-verden. Descartes udfolder denne væren i og ved sin til-stede-værelse. Og da stedet først er bestemt ved det felt, der netop er sigtbart derfra, bringer Descartes også først sin samhørighed med verden til udfoldelse i og ved besigtigelsen af det netop sigtbare felt. Så langt har vi været før. Vi er også fortrolige med umiddelbarheden i forholdet "mellem" det besete felt og besigtigelsens sted - dvs. med det forhold, at intet er imellem det besete felt og besigtigelsens sted. Den topologiske differens indestår selv for umiddelbarheden, idet den netop er, at intet er imellem det besete felt og stedet, hvorfra feltet åbner sig for besigtigelse.

Nu kan vi imidlertid gå et skridt videre: Når Descartes bringer sin samhørighed med verden til udfoldelse i og ved besigtigelsen af det netop sigtbare felt, er den topologiske differens på spil som det specifikt historiske og historisk specifikke udfald af den topologiske differéren. Vi har allerede udlagt Descartes' udtrykkelige vidnesbyrd om det sete som det tavse vidnesbyrd om stedet, hvorfra det sete sås. Vi bør nu tilføje: Som et tænkningens vidnesbyrd vidner Descartes' skrifter først og fremmest om en verden; om et

ud-fald af historiens yderste tilskikkelse; og om hvad der i denne verden - i denne værens lysning - var nært og fjernt fra det sted, hvor Descartes udfoldede sin tænkende samhørighed med verden.

---

¹ Heideggers begreb i *Sein und Zeit*.

² Fra det første sted øjnes alt som betvivleligt, og tvivlen gennemleves faktisk. Fra det andet sted iagttages tvivlen selv, og den bliver da det sikre udgangspunkt

³ Det er muligt, vi ikke alene giver os af med at registrere, men også med at forklare meningsforskellene "historisk". Vi har dog heller ikke hermed betænkt det topologiske skel. Vi har derimod åbnet for den velkendte tendens til at reducere en hver indsigt til et synspunkt ("Descartes mente..., empiristerne mente..., men så kom Kant, som mente...") Vi ser således fremskridtets mand - det være sig ham, der besværges fremskridtet i teknikken, eller ham, der ser fornuften komme til sig selv - give Descartes et klap på skulderen: "Godt tænkt - ja, genialt – på den baggrund, under de historiske forudsætninger!" Og vi ser relativisten – det er ham, der forstår enhver tænkning ud fra dens historiske betingethed; som forstår historien som forandring; og som i skyldighed over for forskellen lader alt være ét fedt – give sit parti: det tragiske overblik!

⁴ Vi reserverer termen 'u-topisk' for det, der er i strid med topologien. En tænkning, der ser bort fra topologiske strukturer, er ikke per se i strid med topologien og betegnes med termen 'a-topisk'. Vi lader forholdet imellem a-topi og u-topi hvile for denne gang. Men lad det være sagt, at det er umoralsk at være amoralsk!

⁵ Her overtager jeg Heideggers begreb "In-der-Welt-sein", således som det er formuleret i "Sein u. Zeit.

⁶ Heidegger giver mange vink i denne problemstilling. De fleste lader sig dog vanskeligt stedfæste som citater, men teksterne i "Identität u. Differenz" står centralt.

⁷ Der er intet monstrøst ved en differens der ikke er imellem noget. Enhver, der kender forskel, på højre og venstre, kender en sådan differens!